

Julgeolek kui põhiõiguste tagamise eeldus

PhD Arnold Sinisalu

Kaitsepolitsei ameti peadirektor

Sissejuhatavad selgitused:

1. Mõisted: **julgeolek** on ettekandes **kitsas tähenduses**, e selleks on julgeolekuasutuste seaduses sätestatud KAPO ja Teabeameti ülesanded ja õigused ning tegevus, mitte politseiliste ülesannete täitmine või päästetööd ning vangide valvamine, mida sageli väljendatakse üldistavalt sisejulgeolekuna, mis on eksitav ja segadust tekitav mõiste; **Teabehange** – julgeolekuasutuste seaduses sätestatud tegevus e info kogumine kõigi seaduses lubatud vahenditega;
2. Teabehange ja rohkem tuntud jälitamine kriminaalmenetluses – ei alga üldjuhul kõige kardetavamate varjatud toimingutega – pean silmas pealkuulamist. Pealtkuulamiseni jõudmiseks peavad olema teatavad eeldused. Peab olema mingigi **eelteave** toimepandud või kavandatavast kuriteost. Teave võib pärineda ka n.ö avalikest allikatest e meediast või miks ka mitte „näoraamatus“ e *facebookis* sisalduvast infost, kus on viited kuriteole, näiteks maksupettused vms. Esmasele infole järgneb teabe analüüs ja sünteis, võib-olla lisatoimingud (kõnede eristused ja seejärel varjatud jälgimine) ning lõpuks võimalus kaaluda pealtkuulamist.
3. Pealtkuulamine ja muud enim privaatsust riivavad toimingud saavad teoks vaid kohtu loal. Tegemist on kalli ning ajaliselt väga mahuka ressursiga. Katsuge mõne tunni kuulata kasvõi enese salvestatud kõnet;

Kuidas tagada julgeolekut, on eraldi teema mis meetodite ja taktikate tõttu salastatud teave. Keskendun oma teesile, et kui riigi julgeolek pole tagatud, siis on keeruline ka põhiõiguste tagamine. Kriiside ja sõja-ajal on teatud põhiõigused piiratud, et me selleni ei jõutaks, on vaja riik korras hoida ja tagada ennetavate mittesõjaliste meetmetega teabe kogumine valitsuse jaoks julgeolekupoliitiliste otsuste tegemiseks.

Mil viisil avastada vandenõu terrorikuriteo või riigireetmise, salakuulamise toimepanemiseks? Selliste tegude vahetud toimepanijad teevad endast kõik sõltuva, et õiguskaitse või vastuluure töötajad neid ei avastaks. Kuidas vähem riivavamate vahenditega avastada või ennetada?

Eesti elaniku V.S radikaliseerumine ja võitlema minek Süüriasse võttis aega hinnanguliselt 1,5.a. Mingil põhjusel Eesti ühiskonnas halvasti kohanenud inimesest sai terrorist. Räägime suundumusest, et esialgu vaid mõned üksikud inimesed on otseselt või kaudselt terrorismi toetamas. Lisagem siia Eestis suhteliselt laialt levinud lõhkematerjalid ning oskusteabe lõhkeseadeldiste valmistamiseks, siis kui ülaltoodud isikud ja vahendid leiavad n.ö teine-teist, on tagajärjed letaalsed.

Võimaliku ohuolukorra iseloomustamiseks läheme veidi üle 20.a. tagasi. 1991-1995. a oli hulgaliselt kuritegelikel põhjustel toimunud plahvatusi, hukkus palju inimesi. Ka siis kuulati mingil määral kommunikatsiooni pealt, aga väga piiratud ulatuses – tehnilised võimalused olid piiratud. Kurjategijad eeldasid, et mobiilset kommunikatsiooni pole võimalik pealt kuulata ja sageli see nii oligi ning arvasid

ekslikult, et plahvatus ei jäta jälgi ja selliseid kurtegeusid pole pea-aegu et võimalik avastada, aga nad eksisid. Kriminalistika oli vaid üks *puzzle* tükk.

Kas põhiõigused olid 1995.a. hästi tagatud? Küllap olid kaudselt ja osaliselt sõnumisaladuse mõttes, aga inimeste elu ja tervis ning vara oli märgatavalt suuremas ohus kui 2016.a.

Mida me soovime? Sellise olukorra taastumist? Vaevalt.

Retooriliselt küsides, kas keegi tunneb kedagi kes tunneks kedagi, kes sooviks põhiõigused ja vabadused tuua turvalisuse ja julgeoleku „ohvriks“ tingimusteta – mina ei tunne, isegi mitte oma kolleegide seas KAPO's ja prokuratuuris, rääkimata kohtusüsteemist.

Põhiõiguste piiramine on mõnikord julgeoleku- ja politseiasutuste kohustus, eelkõige küll teatud tingimustes seaduses sätestatud võimalus. Millest me räägime, kui väljendatakse muret julgeolekuasutuste seaduses sätestatud teabe kogumise osas, olgem siis otsekohesed ja räägime sellest, on see mure vastuluure või põhiseadusliku korra tagamisel või terrorismi ennetamisel või mure mingite muude ülesannete täitmise tõttu?